Комунальний заклад Сумської обласної ради
«Сумський фаховий медичний коледж»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Заступник директора
з навчальної роботи
_____ Людмила ЛЯШЕНКО
«01» 09 2026

РОБОЧА ПОГРАМА ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

Галузь знань:	**22 Охорона здоров'я**
Спеціальність:	**223 Медсестринство** **І5 Медсестринство**
Освітньо-професійна програма:	**Сестринська справа**
Розробники:	**Світлана Бабіна** **Тамара Пестун** **Олена Онопрієнко**
Обсяг кредитів ECTS:	**9 / 7,5**
Загальна кількість годин:	**270 / 225**

Робочу програму розглянуто та схвалено
на засіданні ЦК ОКСК
Протокол від «01» 09 2026 № 1
Голова ЦК _____ Тетяна ПОПОВА

І. ВСТУП

За навчальним планом тривалість практики для здобувачів освіти ПЗСО становить:

№ з/п	Відділення	Дні	Години	
			Робота у відділенні	Самостійна робота на кожному робочому місці в ЗОЗ
1.	**Терапевтичне**	10	60	30
2.	**Хірургічне**	10	60	30
3.	**Педіатричне**	10	60	30
		30	**180**	**90**
	Усього :		**270**	

За навчальним планом тривалість практики для здобувачів освіти БЗСО становить:

№ з/п	Відділення	Дні	Години	
			Робота у відділенні	Самостійна робота на кожному робочому місці в ЗОЗ
1.	**Терапевтичне**	10	60	30
2.	**Хірургічне**	10	60	30
3.	**Педіатричне**	5	30	15
		25	**150**	**75**
	Усього :		**225**	

ІІ. МЕТА І ЗАВДАННЯ ПРАКТИКИ:

- закріпити та поглибити теоретичні знання зі спеціальних клінічних предметів;
- удосконалити професійні медсестринські навички та вміння зі спеціальності;
- здійснювати диференційований догляд за пацієнтами з різними хворобами;
- підготуватися до майбутньої самостійної роботи медичної сестри: самостійно і під контролем медичних сестер здобувачі освіти виконують обов'язкові практичні навички, оцінюють стан здоров'я пацієнтів, планують та здійснюють догляд за пацієнтами, закріплюють навички роботи з оформлення медсестринської документації.

Після закінчення практики ***здобувачі освіти повинні знати*:**

- Основи законодавства України про охорону здоров'я, постанови Уряду України з питань охорони здоров'я і навколишнього середовища, організаційну структуру, правові та економічні аспекти діяльності лікувально-профілактичних установ.
- Анатомо-фізіологічні, вікові, статеві, психологічні особливості здорової і хворої людини, причини і фактори ризику виникнення патологічних процесів в організмі, механізм їх виникнення та розвитку, основи фармакотерапії, сумісність, дозування, методику введення в організм лікарських засобів, правила обліку, виписування і зберігання їх.

- Етіологію, симптоматику захворювань людини терапевтичного та хірургічного профілю. Сучасні методи обстеження і діагностики, принципи лікування й догляду за хворим, особливості патології людини в різних вікових групах.
- Особливості спостереження та догляду за пацієнтами при різних видах патології.
- Етапи сестринського процесу під час догляду за пацієнтами.
- Основи медичної інформатики та правила оформлення медичної документації.
- Основи медсестринської етики та деонтології.
- Правила професійного спілкування.
- Організацію роботи медичного персоналу відділень.
- Правила охорони праці та техніки безпеки.

ІІІ. ЗМІСТ

3.1. МЕДСЕСТРИНСТВО У ВНУТРІШНІЙ МЕДИЦИНІ

Здобувачі освіти повинні знати:

- Законодавство України про охорону здоров'я;
- посадові обов'язки медичної сестри, накази та інструкції, які регламентують роботу відділення;
- правила техніки безпеки під час роботи;
- дієтичні столи, основи раціонального харчування;
- основи медсестринської етики та деонтології;
- основні етапи сестринського процесу;
- основні прояви захворювань внутрішніх органів;
- тактику дій медичного персоналу, якщо виявлено пацієнта, в якого підозрюється особливо небезпечна інфекція.

Здобувачі освіти повинні вміти:

- володіти навичками професіонального спілкування;
- здійснювати медсестринський процес під час догляду за пацієнтами із захворюваннями внутрішніх органів;
- володіти методами обстеження пацієнта в клініці внутрішніх хвороб;
- за даними обстеження визначати стан здоров'я пацієнта та надавати долікарську допомогу пацієнтам у разі:
  - нападу бронхіальної астми;
  - легеневої кровотечі;
  - непритомності;
  - колапсу;
  - нападу стенокардії;
  - інфаркту міокарда;
  - гострої лівошлуночкової недостатності;
  - гіпертонічного кризу;
  - анафілактичного шоку;
  - гострих алергійних станів;
  - виконувати заходи, спрямовані на підтримання інфекційної безпеки, санітарно-протиепідемічного та лікувально-охоронного режимів лікарні.

Здобувачі освіти мають бути поінформовані про:

- основи Законодавства України про охорону праці;
- основні демографічні показники здоров'я населення;
- особливості організації роботи денних та домашніх стаціонарів;

- правила охорони праці, техніки безпеки, електробезпеки та безпеки життєдіяльності;
- сучасні методи обстеження та лікування, догляду та спостереження за пацієнтами терапевтичного профілю.

ПРОГРАМНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу інформації.
ЗК 2. Здатність до планування та організації власної діяльності.
ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
ЗК 4. Здатність використовувати інформаційні та комунікативні технології.
ЗК 5. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконаних робіт.
ЗК 6. Здатність до міжособистісної взаємодії.
ЗК 7. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.
ЗК 8. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми, генерувати ідеї.
ЗК 9. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).
ЗК 10. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.

Спеціальні (фахові) компетентності (ФК)

ФК 1. Здатність використовувати у професійній діяльності знання нормативно-правових, законодавчих актів України та наказів МОЗ України, матеріалів ВООЗ.
ФК 2. Здатність використовувати теоретичні знання з дисциплін циклу природничо-наукової підготовки: основи латинської мови та медичної термінології, медичної інформатики, анатомії людини, фізіології, медичної біології, мікробіології, медичної хімії, основ біологічної фізики та медичної апаратури, основ профілактичної медицини, основ загальної та медичної психології, охорони праці та безпеки життєдіяльності, патоморфології та патофізіології, фармакології та медичної рецептури, соціальної медицини та організації охорони здоров'я у практичній діяльності.
ФК 3. Здатність використовувати теоретичні знання та практичні уміння у результаті вивчення циклу професійної та практичної підготовки, а саме: основні положення догляду за пацієнтами та медичну маніпуляційну техніку, проблеми пацієнтів різних вікових груп та шляхи їх вирішення, методи обстеження пацієнтів; особливості підготовки до обстеження та догляду за пацієнтами після їх проведення; клінічну картину захворювань, принципи лікування, профілактики, надання невідкладної допомоги.
ФК 4. Здатність проводити суб'єктивне обстеження та аналіз отриманих даних.
ФК 5. Здатність проводити загальний і детальний огляд та аналіз отриманих даних.
ФК 6. Здатність проводити обстеження органів дихання та аналіз отриманих даних.
ФК 7. Здатність проводити обстеження серцево-судинної системи та аналіз отриманих даних.
ФК 8.Здатність проводити обстеження системи органів травлення та аналіз отриманих даних.
ФК 9. Здатність проводити обстеження сечової та статевої систем та аналіз отриманих даних.
ФК 10. Здатність проводити додаткові методи обстеження.
ФК 11. Здатність проводити постановку попереднього діагнозу.
ФК 12. Здатність надавати ПМД та екстрену медичну допомогу.
ФК 13. Здатність забезпечувати санітарно-протиепідемічний режим.
ФК 14. Здатність проводити заходи особистої гігієни.
ФК 15. Здатність проводити харчування пацієнта.
ФК 16. Здатність визначати показники функціонального стану організму та заходи щодо їхньої стабілізації.
ФК 17. Здатність застосовувати найпростіші методи фізіотерапії.

ФК 18. Здатність виписувати, зберігати та застосувати лікарські засоби та вироби медичного призначення.
ФК 19. Здатність організовувати робоче місце, керуючись діючими наказами та нормативними документами України.
ФК 20. Здатність забезпечувати особисту безпеку при роботі з пацієнтами.
ФК 21. Здатність проводити підготовку пацієнта, взяття і направлення матеріалу на лабораторне та інструментальне дослідження.
ФК 22. Здатність запобігати виникненню захворювань та їхніх ускладнень.
ФК 23. Здатність проводити профілактичні огляди різних груп населення.
ФК24. Здатність здійснювати специфічну та неспецифічну профілактику захворювань та попередження їх ускладнень.
ФК 25. Здатність проводити санітарно-просвітню роботу серед населення.
ФК 26. Здатність організовувати роботу ФАПу, медичного пункту.
ФК 27. Здатність оформлювати медичну документацію.
ФК 28. Здатність здійснювати догляд за помираючими та агонуючими пацієнтами, забезпечувати порядок поводження з трупом.

Застосування знань та розуміння (ПРН)

ПРН 5. Уміння проводити суб'єктивне обстеження та аналіз отриманих даних.
ПРН 6. Уміння проводити загальний і детальний огляд, пальпацію та аналіз отриманих даних.
ПРН 7. Уміння проводити обстеження органів дихання та аналіз отриманих даних.
ПРН 8. Уміння проводити обстеження серцево-судинної системи та аналіз отриманих даних.
ПРН 9. Уміння проводити обстеження системи органів травлення та аналіз отриманих даних.
ПРН10. Уміння проводити обстеження сечової та статевої систем та аналіз отриманих даних.
ПРН 17. Уміння проводити підготовку пацієнта до інструментальних досліджень, здійснювати забір і направлення матеріалу на лабораторне дослідження.
ПРН 18. Застосовувати знання та вміння для постановки попереднього діагнозу.
ПРН 19. Застосовувати знання та вміння для надання ПМД та екстреної медичної допомоги.
ПРН 26. Уміння забезпечувати санітарно-протиепідемічний режим.
ПРН 27. Уміння проводити заходи особистої гігієни.
ПРН 28. Уміння проводити раціональне та лікувальне харчування пацієнта.
ПРН 30. Уміння визначати показники функціонального стану організму та заходи щодо їхньої стабілізації.
ПРН 31. Уміння застосовувати найпростіші методи фізіотерапії.
ПРН 32. Уміння виписувати, зберігати та застосовувати лікарські засоби та вироби медичного призначення.
ПРН 33. Уміння організовувати робоче місце, керуючись діючими наказами та нормативними документами України.
ПРН 34. Уміння забезпечувати особисту безпеку при роботі з пацієнтами.
ПРН 35.Уміння проводити підготовку пацієнта, взяття і направлення матеріалу на лабораторне та інструментальне дослідження.
ПРН 38. Уміння організовувати протиепідемічну роботу на ФАПі, медичному пункті.
ПРН 40. Уміння проводити профілактичні огляди різних груп населення.
ПРН 42. Уміння здійснювати специфічну та неспецифічну профілактику захворювань та попередження їх ускладнень.
ПРН 43. Уміння контролювати роботу підпорядкованого персоналу.
ПРН 45. Уміння проводити санітарно-просвітницьку роботу серед населення.

ПРН 47. Уміння організовувати протиепідемічний захист військ
ПРН 48. Уміння оформлювати медичну документацію.
ПРН 50. Уміння проводити медично-облікову звітність згідно затверджених форм МОЗ України.

РОБОТА В СТАЦІОНАРІ

Робочі місця здобувачів освіти: пост медичної сестри, маніпуляційний кабінет, процедурний кабінет, палати для пацієнтів, кабінети додаткових функціональних обстежень.

Здобувачі освіти у відділенні регламентується посадовими обов'язками на кожному робочому місці і повинна бути спрямована на самостійне виконання обов'язкових практичних навичок.

Здобувачі освіти проводять огляд і оцінюють стан здоров'я пацієнта, здійснюють догляд за пацієнтами з різними захворюваннями, готують пацієнтів до лабораторних, інструментальних, функціональних обстежень, беруть участь у проведенні їх; працюють з листками призначень на посту медичної сестри, готують маніпуляційну до роботи та проведення маніпуляцій, заповнюють медичну документацію; проводять облік сильнодіючих і наркотичних речовин, здійснюють заходи з дотримання санітарного і лікувально-охоронного режиму відділення; беруть участь у прийнятті та передачі чергувань.

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК

1. Реєстрація пацієнтів, що поступають у стаціонар.
2. Здійснення огляду пацієнта, оцінювання його стану.
3. Проведення термометрії із записом результатів у температурному листку.
4. Визначення частоти і характеру пульсу.
5. Вимірювання артеріального тиску, його реєстрація.
6. Робота з листком призначень.
7. Спостереження за пацієнтами з хронічними захворюваннями.
8. Підготовка пацієнта та необхідного обладнання до:

- взяття загального аналізу крові, аналізу крові на вміст цукру;
- взяття загального аналізу сечі, визначення білка, цукру та кетонових тіл експрес-методами, діастазу;
- взяття аналізу сечі за методами Зимницького, Нечипоренка;
- взяття калу на яйця гельмінтів, приховану кров, копрограму;
- здійснення гастроскопії, бронхоскопії, ректороманоскопії, колоноскопії;
- здійснення ультразвукового дослідження органів черевної порожнини;
- здійснення рентгенологічних обстежень шлунково-кишкового тракту, нирок, хребта;
- здійснення плевральної та абдомінальної пункцій;
- запису електрокардіограми.

9. Підготовка маніпуляційного стола до роботи.
10. Проведення проби на чутливість організму до антибіотиків.
11. Розрахунок, розчинення та введення антибіотиків.
12. Виконання внутрішньошкірних, підшкірних, внутрішньом'язових, внутрішньовенних ін'єкцій.
13. Заповнення систем для трансфузій та проведення внутрішньовенних вливань.
14. Введення інсуліну.
15. Введення олійних розчинів.
16. Взяття крові на біохімічні і бактеріологічні дослідження.
17. Проведення дезінфекції, передстерилізаційного очищення інструментарію (шприців, голок, предметів догляду) згідно з чинними наказами, інструкціями та галузевим

стандартом.
18. Проведення контролю якості передстерилізаційного очищення інструментарію на наявність крові і мийних засобів.
19. Виконання шлункового і дуоденального зондування.
20. Промивання шлунка.
21. Постановка клізми: очисної, сифонної, послаблювальної, лікувальної.
22. Проведення катетеризації сечового міхура.
23. Приготування розчинів хлорного вапна, хлораміну, водню пероксиду та інших дезінфекційних засобів.
24. Підготовка функціонального ліжка для пацієнта.
25. Заміна натільної та постільної білизни.
26. Годування тяжкохворого.
27. Оброблення шкіри, профілактика пролежнів, підмивання пацієнтів.
28. Подавання судна, сечоприймача та їх дезінфекція.
29. Подавання зволоженого кисню.
30. Використання зігрівального компресу, гірчичників, п'явок.
31. Користування кишеньковим та стаціонарним інгаляторами.
32. Застосування грілки, пузиря з льодом.
33. Взяття мазків із зіва, носа на мікрофлору.
34. Збирання мокротиння на дослідження.
35. Підготовка зондів, катетерів, наконечників до маніпуляцій.
36. Надання рекомендації пацієнтам щодо лікувального харчування. Проведення профілактичних оглядів.

3.2. МЕДСЕСТРИНСТВО В ХІРУРГІЇ

Здобувачі освіти повинні знати:

- основні завдання хірургічної служби України;
- накази, інструкції, галузевий стандарт, які регламентують роботу стаціонарів хірургічного профілю; хірургічних і травматологічних кабінетів поліклініки; посадові інструкції медичних сестер на кожному робочому місці;
- сучасні методи медсестринського обстеження пацієнтів;
- симптоматику захворювань та ушкоджень, їх ускладнення;
- профілактику хірургічної інфекції, основи асептики, антисептики;
- методи передстерилізаційного очищення та стерилізації медичного інструментарію;
- неоперативну і оперативну хірургічну техніку.

Здобувачі освіти повинні вміти:

- володіти навичками професійного спілкування;
- виконувати медсестринські маніпуляції в хірургії;
- за даними обстежень оцінити стан пацієнта і за необхідності надати долікарську допомогу в разі:
  - гострої крововтрати, масивної кровотечі;
  - поранення шиї;
  - легеневої кровотечі;
  - кровотечі з носа;
  - вивиху нижньої щелепи;
  - перелому трубчастих кісток;
  - перелому ребер, відкритого пневмотораксу;
  - переломів кісток таза;
  - травматичного шоку;
  - хімічних опіків шкіри;
  - хімічного опіку стравоходу;

- термічного опіку;
- ураження електричним струмом високої напруги;
- електротравми;
- обмороження;
- гострої затримки сечі;
- печінкової та ниркової кольок;
- початкової стадії маститу;
- посттрансфузійних ускладнень;

- уміти здійснювати сестринський процес під час догляду за пацієнтами з хронічними захворюваннями.

***Здобувачі освіти мають бути поінформовані про*:**

- основи Законодавства України про охорону здоров'я;
- стан хірургічної захворюваності населення;
- правила роботи з пацієнтами з діагнозом ВІЛ/СНІД;
- особливості організації роботи стаціонарних відділень хірургічного профілю;
- правила охорони праці, техніки безпеки, електробезпеки та безпеки життєдіяльності;
- сучасні методи обстеження, лікування, догляду та спостереження за пацієнтами хірургічного профілю.

ПРОГРАМНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Загальні компетентності	ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу інформації. ЗК 2. Здатність до планування та організації власної діяльності. ЗК 5. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконаних робіт. ЗК 6. Здатність до міжособистісної взаємодії. ЗК 7. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях. ЗК 8. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми, генерувати ідеї. ЗК 9. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ЗК 10. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
Спеціальні (фахові) компетентності	ФК 1. Здатність використовувати у професійній діяльності знання нормативно-правових, законодавчих актів України та наказів МОЗ України, матеріалів ВООЗ. ФК 4. Здатність використовувати теоретичні знання та практичні уміння в результаті вивчення циклу професійної та практичної підготовки, а саме: основні положення догляду за пацієнтами та медичну маніпуляційну техніку, проблеми пацієнтів різних вікових груп та шляхи їх вирішення, методи обстеження пацієнтів; особливості підготовки до обстеження та догляду за пацієнтами після їх проведення; клінічну картину захворювань, принципи лікування, профілактики, надання невідкладної допомоги. ФК 5. Здатність проводити медсестринське суб'єктивне і об'єктивне обстеження всіх органів і систем та аналіз отриманих даних. ФК 6. Здатність проводити медсестринське обстеження вагітної. ФК 10. Здатність проводити додаткові методи обстеження. ФК 11. Здатність проводити підготовку пацієнта до інструментальних досліджень, здійснювати забір і направлення матеріалу на лабораторні дослідження.

	ФК 12. Здатність проводити постановку медсестринського діагнозу та планування медсестринського догляду. ФК 13. Здатність реалізовувати плани медсестринських втручань ФК 14. Здатність здійснювати оцінку ефективності мед сестринських втручань та корекцію плану догляду за пацієнтом. ФК 15. Здатність проводити підготовчі дії до інфузії та гемотрансфузії. ФК 16. Здатність забезпечувати заходи санітарно-протиепідемічного режиму. ФК 17. Здатність забезпечувати роботу операційного блоку, асептичного проведення хірургічних втручань, анестезій. ФК 18. Здатність транспортувати пацієнта в різних ситуаціях. ФК 19. Здатність надавати невідкладну допомогу при травмах та інших гострих станах. ФК 21. Здатність проводити заходи особистої гігієни. ФК 22. Здатність проводити раціональне та лікувальне харчування пацієнтів. ФК 24. Здатність застосовувати найпростіші методи фізіотерапії. ФК 25. Здатність виписувати, зберігати та застосувати лікарські засоби та вироби медичного призначення. ФК 26. Здатність організувати робоче місце, керуючись діючими наказами та нормативними документами України. ФК 27. Здатність забезпечувати особисту безпеку при роботі з пацієнтами. ФК 28. Здатність проводити профілактичні огляди різних груп населення. ФК 29. Здатність здійснювати специфічну та неспецифічну профілактику захворювань та попередження їх ускладнень. ФК 31. Здатність організовувати протиепідемічну роботу в осередках інфекцій. ФК 32. Здатність контролювати роботу підпорядкованого персоналу. ФК 35. Здатність проводити санітарно-просвітницьку роботу серед населення. ФК 38. Здатність оформлювати медичну документацію.
ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ	
Компетентності	ПРН 1. Знання нормативно-правових, законодавчих актів України та наказів МОЗ України, матеріалів ВООЗ. ПРН 4. Знання основних положень догляду за пацієнтами та медичної маніпуляційної техніки, проблем пацієнтів різних вікових груп та шляхи їх вирішення, методів обстеження пацієнтів; особливостей підготовки до обстеження та догляду за пацієнтами після їх проведення; клінічної картини захворювань, принципів лікування, профілактики, надання невідкладної допомоги.
Застосування компетентностей	ПРН 5. Уміння проводити медсестринське суб’єктивне і об’єктивне обстеження всіх органів і систем та аналіз отриманих даних. ПРН 11. Уміння проводити підготовку пацієнта до інструментальних досліджень, здійснювати забір і направлення матеріалу на лабораторні дослідження. ПРН 12. Уміння проводити постановку медсестринського діагнозу та планування медсестринського догляду. ПРН 13. Уміння реалізовувати плани медсестринських втручань

	ПРН 14. Уміння здійснювати оцінку ефективності мед сестринських втручань та корекцію плану догляду за пацієнтом. ПРН 15. Уміння проводити підготовчі дії до інфузії та гемотрансфузії. ПРН 16. Уміння забезпечувати заходи санітарно-протиепідемічного режиму. ПРН 17. Уміння забезпечувати роботу операційного блоку, асептичного проведення хірургічних втручань, анестезій. ПРН 18. Уміння транспортувати пацієнта в різних ситуаціях. ПРН 19. Уміння надавати невідкладну допомогу при травмах та інших гострих станах. ПРН 21. Уміння проводити заходи особистої гігієни. ПРН 22. Уміння проводити раціональне та лікувальне харчування пацієнтів. ПРН 24. Уміння застосовувати найпростіші методи фізіотерапії. ПРН 25. Уміння виписувати, зберігати та застосувати лікарські засоби та вироби медичного призначення. ПРН 26. Уміння організувати робоче місце, керуючись діючими наказами та нормативними документами України. ПРН 27. Уміння забезпечувати особисту безпеку при роботі з пацієнтами. ПРН 28. Уміння проводити профілактичні огляди різних груп населення. ПРН 29. Уміння здійснювати специфічну та неспецифічну профілактику захворювань та попередження їх ускладнень. ПРН 32. Уміння контролювати роботу підпорядкованого персоналу. ПРН 35. Уміння проводити санітарно-просвітницьку роботу серед населення. ПРН 38. Уміння оформлювати медичну документацію.
Формування суджень	ПРН 41. Здатність аналізувати результати суб’єктивного та об’єктивного обстеження. ПРН 42. Здатність оцінювати результати теоретичних знань та практичних умінь для постановки медсестринського діагнозу. ПРН 43. Здатність аргументовано визначати показники функціонального стану організму та проводити заходи щодо їхньої стабілізації. ПРН 44. Здатність аналізувати результати лабораторних та інструментальних досліджень для підтвердження діагнозу. ПРН 45. Здатність аналізувати та прогнозувати заходи по виникненню захворювань та їхніх ускладнень. ПРН 46. Здатність визначати і оцінювати фактори, які впливають на здоров’я населення України. ПРН 47. Здатність визначати фактори ризику навколишнього середовища та забезпечувати особисту безпеку при роботі з пацієнтами.

РОБОТА В СТАЦІОНАРІ

Робочі місця здобувачів освіти перев’язочна (чиста і гнійна), операційна, гіпсовочна, пост медичної сестри, кабінети додаткових методів обстеження, операційні.

Здобувачі освіти самостійно оцінюють стан тяжкості пацієнтів, визначають послідовність заходів з підготовки пацієнтів до операцій та процедур, догляду за

пацієнтами, виконують призначення лікаря. Роботу здобувачів освіти контролюють досвідчені медичні сестри, а також здобувачі освіти працюють під безпосереднім керівництвом медичних сестер відповідних підрозділів хірургічного стаціонару.

ПЕРЕЛІК ПРАКТИЧНИХ НАВИЧОК

1. Підготовка пацієнтів до:
- ендоскопічного дослідження (бронхоскопії, фіброгастродуоденоскопії, цистоскопії, колоноскопії, ректороманоскопії);
- рентгенологічного дослідження (жовчного міхура, нирок, сечовивідних шляхів, таза, поперекового відділу хребта);
- ультразвукового дослідження органів черевної порожнини та малого таза;
- комп'ютерної томографії;
- магнітно-резонансної томографії;
2. Транспортування та перекладання хірургічних пацієнтів.
3. Транспортування пацієнтів з переломами таза, стегнової кістки, ребра, хребта.
4. Підготовка ватно-марлевих кульок, серветок, тампонів.
5. Знезаражування і передстерилізаційне очищення хірургічного інструментарію, шприців.
6. Контроль якості передстерилізаційного очищення.
7. Укладання матеріалу в бікси для стерилізації.
8. Підготовка зондів, дренажів до стерилізації та проведення їх стерилізації.
9. Обробка рук сучасними методами.
10. Одягання операційної сестри і хірурга.
11. Підготовка стерильного стола до роботи в перев'язочній та операційній.
12. Проведення місцевої анестезії.
13. Складання інструментів для:
- венесекції;
- трахеостомії;
- плевральної пункції;
- первинного хірургічного оброблення ран;
- лапароцентезу;
- апендектомії;
- лапаротомії;
- трепанації черепа;
- ампутації кінцівки;
- скелетного витягання.
14. Підготовка ліжка для післяопераційного пацієнта.
15. Заповнення інфузійних систем і підключення їх.
16. Взяття крові з вени.
17. Визначення групи крові та резус-фактора експрес-методом.
18. Проведення проб на сумісність крові донора і реципієнта.
19. Промивання шлунка.
20. Постановка клізм.
21. Катетеризація сечового міхура.
22. Підготовка пацієнта до операції.
23. Проведення премедикації.
24. Проведення туалету операційних та гнійних ран.
25. Зняття швів.
26. Накладання м'яких і твердих пов'язок:
- клейових, клейово-пластирних, клеолових;
- бинтових;

- чепець;
- на одне і обидва ока;
- вуздечку;
- хрестоподібної на потилиці з переходом на спину;
- колосоподібної на плечовий суглоб;
- спіральної на грудну клітку;
- на грудну залозу;
- Дезо;
- на пахову ділянку;
- черепашачу на ліктьовий та колінний суглоби;
- «лицарська рукавичка»;
- на палець (спіральну, колосоподібну);
- косинкову на верхню кінцівку;
- восьмиподібну на надп'ятковий суглоб;
- поворотну на стопу;
- еластичних бинтів на кінцівки;
- тіснотугу.

27. Накладання твердих пов'язок:
- шини Крамера, Дітеріхса;
- підготовка гіпсових бинтів, лонгет, накладання і зняття;
- підготовка до застосування шини Беллера.

28. Накладання джгута при артеріальній і венозній кровотечах.
29. Пальцеве притискання артерій.
30. Проведення непрямого масажу серця.
31. Проведення штучної вентиляції легень «рот до рота», «рот до носа».
32. Виведення нижньої щелепи при западінні язика.
33. Оформлення карти пацієнта стаціонару.

3.3. МЕДСЕСТРИНСТВО В ПЕДІАТРІЇ

Здобувачі освіти повинні знати:

- структуру дитячих закладів охорони здоров'я та функціональні обов'язки постової медичної сестри, медичної сестри процедурного кабінету, дільничної медичної сестри поліклініки (амбулаторії сімейної медицини);
- правові аспекти роботи медичної сестри з дітьми та їхніми родинами;
- посадові обов'язки медичної сестри;
- анатомо-фізіологічні особливості дітей різних вікових груп*;*
- накази та інструкції, які регламентують роботу дитячого стаціонару та поліклініки;
- анатомо-фізіологічні особливості розвитку дітей;
- правила вигодовування доношених і недоношених дітей і розрахунок разової і добової кількості їжі;
- симптоматику захворювань, їх ускладнення, догляд за пацієнтами;
- календар профілактичних щеплень.

Здобувачі освіти повинні вміти:

- володіти навичками професійного спілкування;
- володіти навичками виконання сестринських маніпуляцій у педіатрії;
- оформляти медичну документацію;
- виконувати обов'язкові практичні навички;
- за даними обстежень оцінювати стан дитини, ступінь його тяжкості;

- давати поради батькам щодо вигодовування та загартування дітей;
- проводити санітарно-освітню роботу;
- здійснювати догляд і спостереження за хворою і здоровою дитиною;

Здобувачі освіти мають бути поінформовані про:

- стан захворюваності дитячого населення;
- методи планування сім'ї;
- особливості організації роботи стаціонарних відділень педіатричного профілю;
- сучасні методи обстеження, лікування, догляду та спостереження за пацієнтами.

Загальні компетентності	ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу інформації. ЗК 2. Здатність до планування та організації власної діяльності. ЗК 5. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконаних робіт. ЗК 6. Здатність до міжособистісної взаємодії. ЗК 7. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях. ЗК 8. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми, генерувати ідеї. ЗК 9. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів). ЗК 10. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
Спеціальні (фахові) компетентності	ФК 1. Здатність використовувати у професійній діяльності знання нормативно-правових, законодавчих актів України та наказів МОЗ України, матеріалів ВООЗ. ФК 4. Здатність використовувати теоретичні знання та практичні уміння в результаті вивчення циклу професійної та практичної підготовки, а саме: основні положення догляду за пацієнтами та медичну маніпуляційну техніку, проблеми пацієнтів різних вікових груп та шляхи їх вирішення, методи обстеження пацієнтів; особливості підготовки до обстеження та догляду за пацієнтами після їх проведення; клінічну картину захворювань, принципи лікування, профілактики, надання невідкладної допомоги. ФК 5. Здатність проводити медсестринське суб'єктивне і об'єктивне обстеження всіх органів і систем та аналіз отриманих даних. ФК 9. Здатність проводити медсестринське обстеження та оцінювання стану новонародженого та дітей різних вікових груп. ФК 10. Здатність проводити додаткові методи обстеження. ФК 11. Здатність проводити підготовку пацієнта до інструментальних досліджень, здійснювати забір і направлення матеріалу на лабораторні дослідження. ФК 12. Здатність проводити постановку медсестринського діагнозу та планування медсестринського догляду. ФК 13. Здатність реалізовувати плани медсестринських втручань ФК 14. Здатність здійснювати оцінку ефективності мед сестринських втручань та корекцію плану догляду за пацієнтом. ФК 16. Здатність забезпечувати заходи санітарно-протиепідемічного режиму. ФК 18. Здатність транспортувати пацієнта в різних ситуаціях. ФК 19. Здатність надавати невідкладну допомогу при травмах та інших гострих станах.

	ФК 21. Здатність проводити заходи особистої гігієни. ФК 22. Здатність проводити раціональне та лікувальне харчування пацієнтів. ФК 24. Здатність застосовувати найпростіші методи фізіотерапії. ФК 25. Здатність виписувати, зберігати та застосувати лікарські засоби та вироби медичного призначення. ФК 26. Здатність організувати робоче місце, керуючись діючими наказами та нормативними документами України. ФК 27. Здатність забезпечувати особисту безпеку при роботі з пацієнтами. ФК 28. Здатність проводити профілактичні огляди різних груп населення. ФК 29. Здатність здійснювати специфічну та неспецифічну профілактику захворювань та попередження їх ускладнень. ФК 31. Здатність організовувати протиепідемічну роботу в осередках інфекцій. ФК 32. Здатність контролювати роботу підпорядкованого персоналу. ФК 35. Здатність проводити санітарно-просвітницьку роботу серед населення. ФК 38. Здатність оформлювати медичну документацію. ФК 40. Здатність проводити медично-облікову звітність згідно затверджених форм МОЗ України.
ПРОГРАМНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ	
Компетентності	ПРН 1. Знання нормативно-правових, законодавчих актів України та наказів МОЗ України, матеріалів ВООЗ. ПРН 4. Знання основних положень догляду за пацієнтами та медичної маніпуляційної техніки, проблем пацієнтів різних вікових груп та шляхи їх вирішення, методів обстеження пацієнтів; особливостей підготовки до обстеження та догляду за пацієнтами після їх проведення; клінічної картини захворювань, принципів лікування, профілактики, надання невідкладної допомоги.
Застосування компетентностей	ПРН 5. Уміння проводити медсестринське суб’єктивне і об’єктивне обстеження всіх органів і систем та аналіз отриманих даних. ПРН 11. Уміння проводити підготовку пацієнта до інструментальних досліджень, здійснювати забір і направлення матеріалу на лабораторні дослідження. ПРН 12. Уміння проводити постановку медсестринського діагнозу та планування медсестринського догляду. ПРН 13. Уміння реалізовувати плани медсестринських втручань ПРН 14. Уміння здійснювати оцінку ефективності мед сестринських втручань та корекцію плану догляду за пацієнтом. ПРН 15. Уміння проводити підготовчі дії до інфузії та гемотрансфузії. ПРН 16. Уміння забезпечувати заходи санітарно-протиепідемічного режиму. ПРН 17. Уміння забезпечувати роботу операційного блоку, асептичного проведення хірургічних втручань, анестезій. ПРН 18. Уміння транспортувати пацієнта в різних ситуаціях. ПРН 19. Уміння надавати невідкладну допомогу при травмах та інших гострих станах.

	ПРН 21. Уміння проводити заходи особистої гігієни. ПРН 22. Уміння проводити раціональне та лікувальне харчування пацієнтів. ПРН 24. Уміння застосовувати найпростіші методи фізіотерапії. ПРН 25. Уміння виписувати, зберігати та застосувати лікарські засоби та вироби медичного призначення. ПРН 26. Уміння організувати робоче місце, керуючись діючими наказами та нормативними документами України. ПРН 27. Уміння забезпечувати особисту безпеку при роботі з пацієнтами. ПРН 28. Уміння проводити профілактичні огляди різних груп населення. ПРН 29. Уміння здійснювати специфічну та неспецифічну профілактику захворювань та попередження їх ускладнень. ПРН 32. Уміння контролювати роботу підпорядкованого персоналу. ПРН 35. Уміння проводити санітарно-просвітницьку роботу серед населення. ПРН 38. Уміння оформлювати медичну документацію.
Формування суджень	ПРН 41. Здатність аналізувати результати суб'єктивного та об'єктивного обстеження. ПРН 42. Здатність оцінювати результати теоретичних знань та практичних умінь для постановки медсестринського діагнозу. ПРН 43. Здатність аргументовано визначати показники функціонального стану організму та проводити заходи щодо їхньої стабілізації. ПРН 44. Здатність аналізувати результати лабораторних та інструментальних досліджень для підтвердження діагнозу. ПРН 45. Здатність аналізувати та прогнозувати заходи по виникненню захворювань та їхніх ускладнень. ПРН 46. Здатність визначати і оцінювати фактори, які впливають на здоров'я населення України. ПРН 47. Здатність визначати фактори ризику навколишнього середовища та забезпечувати особисту безпеку при роботі з пацієнтами.

РОБОТА В СТАЦІОНАРІ

Робочі місця здобувачів освіти: маніпуляційний кабінет, процедурний кабінет, на посту медичної сестри, у відділенні патології новонароджених. Розподіл здобувачів освіти **за** робочими місцями здійснюють методичні та безпосередні керівники практики з урахуванням можливостей лікувального закладу та переліку обов'язкових навичок.

Самостійну роботу здобувачі освіти на кожному робочому місці здійснюють під контролем досвідчених медичних сестер.

Здобувачі освіти проводять догляд за дітьми різних вікових груп, засвоюють специфіку роботи на посту медичної сестри, виконують процедури і маніпуляції, оцінюють ступінь тяжкості стану пацієнтів, анатомо-фізіологічні особливості розвитку дитини, визначають заходи з догляду за пацієнтами й обсяги долікарської допомоги при невідкладних станах, проводять санітарно-освітню роботу з батьками.

Практичні навички:

- підготовка ліжка для пацієнта, заміна постільної та натільної білизни. Сповивання та вкладання грудної дитини в ліжко;

- проведення ранкового туалету дитини: догляд за шкірою, очима, вухами, носом, волоссям, порожниною рота. Підмивання дитини;
- подавання судна (висаджування на горщок), проведення дезінфекції;
- годування дитини. Для грудних дітей — підігрівання суміші й годування через соску. Оброблення сосок, посуду;
- вибір призначень з листка призначень;
- визначення частоти пульсу, дихання, вимірювання температури тіла, реєстрація її в температурному листку;
- вимірювання артеріального тиску та його реєстрація;
- закапування ліків в очі, ніс і вуха;
- накладання зігрівального компресу, застосування грілки, міхура з льодом;
- накладання гірчичників, банок. Виконання гірчичного обгортання;
- проведення очисної, живильної клізми;
- промивання шлунка;
- уведення газовивідної трубки;
- проведення шлункового зондування;
- проведення дуоденального зондування;
- підготовка пацієнта до рентгенологічного обстеження травного каналу;
- підготовка пацієнта до ультразвукового обстеження;
- підготовка маніпуляційного кабінету до роботи;
- підготовка стерильного стола;
- набирання шприцом ліків з ампул і флаконів;
- розрахунок, розчинення і введення антибіотиків;
- визначення чутливості пацієнта до антибіотиків;
- уведення ліків підшкірно та внутрішньом'язово;
- підготовка систем внутрішньовенного краплинного введення рідини;
- внутрішньовенне введення ліків;
- взяття крові з вени для лабораторного дослідження;
- знезаражування та передстерилізаційне очищення інструментарію;
- проведення оксигенотерапії дітям;
- розрахунок дози інсуліну та його введення;
- робота над документацією медичної сестри в стаціонарі;
- виписування рецептів, довідок, направлень на обстеження;
- вигодовування дітей віком до 1 року;
- проведення антропометрії у дітей;
- проведення контрольного зважування грудних дітей;
- розрахунок добової і разової кількості їжі залежно від віку дитини;
- підготовка і проведення гігієнічної ванни.

РОБОТА В ПОЛІКЛІНІЦІ (амбулаторії сімейної медицини)

Робочі місця здобувачів освіти на прийомі дільничним педіатром, в кабінеті профілактичних щеплень, маніпуляційному кабінеті. Проводиться закріплення навичок самостійної роботи на прийомі з лікарем, обслуговування диспансерної групи, заповнення медичної документації, виконання маніпуляцій і процедур в умовах поліклініки та вдома; патронаж хворої і здорової дитини.

Здобувачі освіти проводять допологовий патронаж, патронаж новонароджених, дітей віком до 1 року та хворих дітей разом із дільничною медичною сестрою (медичною сестрою амбулаторії сімейної медицини), здійснюють відбір для профілактичних щеплень, диспансерних оглядів, виконують призначення лікаря дитині вдома, проводять профілактичні щеплення.

Практичні навички:

- проведення антропометрії;
- визначення маси тіла, зросту залежно від віку;
- проведення контрольного зважування;
- складання схеми годування дітей першого року життя;
- вимірювання температури тіла та її реєстрація;
- підрахунок пульсу та визначення його характеристики;
- підрахунок дихання та визначення його характеристики;
- вимірювання артеріального тиску та його реєстрація;
- розрахунок дози ергокальциферолу для профілактики і лікування рахіту;
- заповнення документації дільничної медичної сестри (медичної сестри амбулаторії сімейної медицини);
- збирання калу на копрограму, яйця гельмінтів, бактеріологічне дослідження;
- проведення патронажу (допологового, новонароджених і хворих дітей);
- проведення проби Манту та оцінювання результату;
- проведення профілактичних щеплень.

IV. ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

З метою набуття здобувачами освіти під час практики умінь та навичок самостійно розв'язувати виробничі, наукові і організаційні завдання та активізувати їхню діяльність, розширити світогляд, підвищити ініціативу здобувачам освіти пропонується виконати такі індивідуальні завдання:

- виготовити тематичні санбюлетені (стенди, таблиці, муляжі, кросворди тощо) за рекомендаціями методичних керівників практики;
- проводити профорієнтаційну роботу серед працюючої молоді в лікувально-профілактичних установах та школах за місцем проходження практики;
- вивчати структуру захворювань у місцях проходження практики (збирати статистичні дані з окремих патологічних одиниць), враховуючи дані сучасної екологічної ситуації.

V. ЗМЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ:

- виконати програму практики;
- вивчити функціональні обов'язки, які закріплені за здобувачами освіти на їхніх робочих місцях;
- опрацювати інструкції з техніки безпеки;
- вивчити зразки заповнення медичної документації (медсестринські історії хвороби, листки призначення, температурні листки тощо);
- вести щоденники згідно з вимогами;
- виконувати всі обов'язки здобувача освіти під час практики.

VI. ФОРМИ І МЕТОДИ КОНТРОЛЮ:

- проводити під час практики чітку систему змінного та підсумкового контролю виконання програми практики;
- проводити після закінчення певного розділу практики побригадно окремий контроль (тестовий контроль, розв'язання ситуаційних задач з невідкладних станів, виконання маніпуляцій, заміри, практичних навичок згідно з листком призначення і т. ін.).
- методичний та безпосередній керівники практики повинні стежити за дисципліною практикантів, виконанням графіка проходження практики, щоденно здійснювати контроль за веденням щоденників (їхнім змістом, якістю оформлення, відповідністю програмі).

Критерії підсумкового модульного оцінювання знань здобувачів освіти

Комп'ютерне тестування. Демонстрація практичних навичок	Критерії оцінювання
«5»	В повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час відповіді та письмових завдань, використовуючи обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив тестові завдання (90-100%). При демонстрації практичних навичок не допускають помилок.
«4»	Достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обґрунтовано його викладає під час усних та письмових відповідей, в основному демонструє практичні навички, використовуючи при цьому обов'язкову літературу при викладанні деяких питань і демонстрації практичних навичок не вистачає достатньої глибини та аргументації. При демонстрації практичних навичок допускаються неточності та незначні помилки. Правильно вирішив тестові завдання (80-90%).
«3»	В цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст. Під час усних та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу. При виконанні практичних навичок допускає помилки. Правильно вирішив тестові завдання (70-80%).
«2»	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, поверхнево його викладає. Допускає суттєві помилки при демонстрації практичних навичок, які можуть створити загрозу життя пацієнтові. Правильно вирішив тестові завдання (70%).

VII. ВИМОГИ ДО ЗВІТУ. ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ПРАКТИКИ

Звітними документами є щоденник, який містить текстовий і цифровий звіти про виконання програми практики**.**

Відповідно до Наказу МОЗ України № 690 від 07.12.2005р. «Про затвердження Положення про організацію та проведення практики здобувачів освіти вищих медичних і фармацевтичних вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації» після проходження практики здобувачі освіти складають залік комісії, склад якої визначає заступник директора з навчально-виробничої роботи (завідувач практики) та затверджує директор навчального закладу. До складу комісії входять керівники практики від навчального закладу і від бази практики, викладачі спеціальних дисциплін. Залік з практики приймається на базах практики або у навчальному закладі.

VIII. ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Наказ МОЗ України від 04.04.2008 № 181 «Епідеміологічний нагляд за інфекціями області хірургічного втручання та їх профілактика».
2. Наказ МОЗ України від 21.09.2010 № 798 «Хірургічна та гігієнічна обробка рук медичного персоналу».
3. Наказ МОЗ України від 11.08.2014 № 552 «Дезінфекція, передстерилізаційне очищення та стерилізація медичних виробів в закладах охорони здоров'я».
4. Наказ МОЗ України від 08.06.2015 № 325 «Про затвердження Державних санітарно-протиепідемічних правил і норм щодо поводження з медичними відходами».
5. Наказ МОЗ України від 05.11.2013 № 955 «Про затвердження нормативно-правових актів щодо захисту від зараження ВІЛ-інфекцією при виконанні професійних обов'язків».
6. Наказ МОЗ України від 25.05.2000 № 120 «Інструкція з профілактики внутрішньолікарняного та професійного зараження ВІЛ-інфекцією»
7. Наказ МОЗ України від 04.04.2012 № 236 «Про організацію контролю та профілактики післяопераційних гнійно-запальних інфекцій, спричинених мікроорганізмами, резистентними до дії антимікробних препаратів».
8. Наказ МОЗ України від 30.04.2014 № 293 «Про затвердження Інструкції зі збору, сортування, транспортування, зберігання, дезінфекції та прання білизни у закладах охорони здоров'я».
9. Наказ МОЗ України від 28.03.1994 р. № 38 «Про організацію та проведення заходів по боротьбі з педикульозом».
10. Наказ МОЗ України від 3.04.2018 № 610 «Про внесення змін до правил зберігання та проведення контролю якості лікарських засобів у лікувально-профілактичних закладах».
11. Наказ від 24.06.2019 № 1428 «Про внесення змін до Методичних рекомендацій ведення обліку лікарських засобів та медичних виробів у закладах охорони здоров'я».
12. Наказ від 07.08.2015 р. № 494 «Про деякі питання придбання, перевезення, зберігання, відпуску, використання та знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів у закладах охорони здоров'я».
13. Наказ МОЗ України від 4.02.2012 № 110 «Про затвердження форм первинної облікової документації та Інструкції щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я незалежно від форми власності та підпорядкування» (форми 001/о «Журнал обліку прийому хворих у стаціонар і відмов від госпіталізації», 003/о «Медична карта стаціонарного хворого», 003/6-о «Інформована добровільна згода пацієнта на проведення діагностики, лікування та на проведення операції та знеболення»).
14. Наказ МОЗ України від 26 липня 1999 року № 184 «Про затвердження форм облікової статистичної документації, що використовується в стаціонарах лікувально-профілактичних закладів» (форма 004/о "Температурний листок").
15. Наказ МОЗ України від 29.05.2013 № 435 «Про затвердження форм первинної облікової документації та інструкцій щодо їх заповнення, що використовуються у закладах охорони здоров'я, які надають амбулаторно-поліклінічну та стаціонарну допомогу населенню, незалежно від підпорядкування та форми власності» (форма 003-4/о «Листок лікарських призначень»).
16. Наказ МОЗ України від 29 грудня 2000 року № 369 «Про затвердження форм медичної облікової документації, що використовується в стаціонарах і поліклініках (амбулаторіях)» (форма 029/о "Журнал обліку процедур").Нетяженко В.З. Загальний та спец. догляд за хворими - К.: Здоров'я, 2013
17. Гаврилюк О.Ф. Основи медсестринства - К.: Медицина, 2010
18. Касевич Н.М. Основи медсестринство в модулях - К.: Медицина, 2009
19. Литвиненко В.І., Лісовий В.М. Основи медсестринства Сестринська справа - К.: Медицина, 2011, 2019
20. Нетяженко В.З. Загальний та спец. догляд за хворими - К.: Здоров'я, 2013
21. Савка Л.С. Догляд за хворими і медична маніпуляційна техніка - К.: Медицина, 2018

22. Швед М.І. Медсестринство в терапії - Т.: Укрмедкнига, 2017
23. Шегедин М.Б. Медсестринство у внутрішній медицині - К.: Медицина, 2009
24. Антропова Т.О. Невідкладні стани в терапії - К.: Медицина, 2008
25. Стасишин О.С. Медсестринство у внутрішній медицині - К.: Медицина, 2010, 2019
26. Баран С.В. Невідкладні стани у внутрішній медицині - К.: Медицина, 2011
27. Фойняк В.М. Навчальний посібник з внутрішньої медицини - К.: Медицина, 2010
28. Кіт О.М. Медсестринство в хірургії - Т.: Укрмедкнига, 2018
29. Роздольский І.В. Невідкладні стани в хірургії - К.: Медицина, 2009
30. Усенко О.Ю. Хірургія - К.: Медицина, 2010
31. Коваьчук Л.М. Навч. посібник з хірургії в модулях - К.: Медицина, 2010
32. Хміль С.В. Медсестринство в акушерстві - Т.: Укрмедкнига, 2007
33. Хміль С.В. Медсестринство в гінекології - Т.: Укрмедкнига, 2006
34. Назарова І.Б. Медсестринство в гінекології - К.: Медицина, 2007
35. Чорновіл А.В. Клінічне медсестринство в інфектології з елементами епідеміології - К.: Здоров'я, 2010, 2014
36. Ковальчук Л.М. Медсестринство в онкології - К.: Медицина, 2011
37. Антропова Т.О. Медсестринство в сімейній медицині - К.: Медицина, 2008
38. Кареліна Т.І. Медсестринство в неврології - К.: Медицина, 2010
39. Погорєлов І.І. Медсестринство в психіатрії і наркології - К.: Медицина, 2012
40. Кіт О.М. Медсестринство в хірургії - Т.: Укрмедкнига, 2018
41. Гаврилюк О.Ф. Ріст і розвиток людини. - К.:Медицина, 2010